

SZILÁGYI István
egyetemi tanár

Pécsi Tudományegyetem Természettudományi Kar, Pécs

professor

University of Pécs Faculty of Sciences, Pécs, Hungary

email: szortega@freemail.hu

**A VERSAILLESI BÉKERENDSZER GEOPOLITIKAI
KÖVETKEZMÉNYEI**

**GEOPOLITICAL CONSEQUENCES OF THE
PEACE-SYSTEM OF VERSAILLES**

ABSTRACT

After the first World War the peace-system of Versailles largely reshaped the geopolitical map of Europe and the whole world. Empires disappeared, new succession states and alliance systems came into existence. The new world-system developed on the basis of the unjust peace-system that did not consider the right of national self-determination, resulted in instability and included the danger and reality of a new world war to be broken out. These changes and their consequences - having an effect up to now- exercised the influence on the history of Central and Eastern Europe as well.

These changes contributed to the development of different branches of social sciences during the period between 1919 and 1939.

The theory of international relations and its two tendencies were elaborated then. The Fourteen Points of Woodrow Wilson published on 8 January, 1918 became the basis of the so-called idealistic- institutional paradigm, while the study „The Twenty Years Crisis. An Introduction to the Study of International Relations 1919-1939” written by Edward Hallett Carr established the so-called realistic paradigm.

During this period several geopolitical schools - British, German, Italian ones – hallmarked by Sir John Halford Mackinder, Karl Ernst Haushofer and Giulio Douhet – came into being. The representatives of these geopolitical schools analyzed the special position of Central and Eastern Europe from the viewpoint of the new borders and the features of the new international system, they also elaborated theory of pan-regions and the concept of Heartland.

1. Bevezetés

Az első világháborút követő versaillesi békerendszer alapvetően átalakította Európa és a világ geopolitikai térképét, térszerkezetét, (nagy)hatalmi viszonyrendszerét. Birodalmak tűntek el, új típusú diktatúrák születtek, utódállamok és szövetségi rendszerek jöttek létre. A népek és nemzetek önrendelkezési jogát figyelmen kívül hagyó igazságtalan békerendszer talaján kialakuló új világregd nem eredményezett hosszú távú stabilitást és magában hordozta egy újabb világháború kirobbanásának esélyét, realitását és veszélyét. A változások napjainkig ható következményei alapvetően befolyásolják Közép-és Kelet Európa történelmét és sorsát is. Az 1919 és 1939 közötti időszak azonban paradox módon jelentős mértékben hozzájárult a társadalomtudományok fejlődéséhez is. Hatalmi érdekek mentén de megszületett a nemzetközi viszonyok elmélete és annak két irányzata:

- Woodrow Wilson 1918 január 8-án közzétett 14 pontja az idealista-institucionalista paradigma megalapozója lett.¹
- Edward Hallett Carr „The Twenty Years Crisis. An Introduction to the Study of International Relations. 1919-1939” című műve pedig a realista paradigma megalapozója lett.²

A versaillesi békerendszert követően és annak következményeként színre lépett és megerősödött a Sir John Halford Mackinder, Karl Ernst Haushofer és Giulio Douhet nevével fémjelzett brit, német és olasz geopolitikai iskola. Ezek keretében sor került a Közép-és Kelet-Európa sajátos helyzetét alapvetően befolyásoló határok kérdéskörének és az új nemzetközi rendszer jellegzetességeinek vizsgálatára, a pánrégiók elméletének és a magterület koncepciónak a kialakítására.

2. Közép-Európa átrendezése 1918-1920

Az első világháború kitörése előtt Európa hat, egymással szembenálló és két szövetségi rendszert alkotó nagyhatalom vetélkedésének színtere volt. Az Egyesült Királyság, Franciaország és Oroszország hármasszövetsége által irányított ország csoporttal (antant) szemben az Ausztria-Magyarország, Németország és a Török Birodalom vezette központi hatalmak és koalíciós partnereik sorakoztak fel. Az európai államok egy köre semlegesnek nyilvánította magát.

1918 őszén a központi hatalmak sorra fegyverszünetet kértek: szeptember 29-én Bulgária, október 30-án Törökország, november 3-án az Osztrák-Magyar Monarchia, november 11-én Németország.³ A fegyverszüneti megállapodásokat követően indultak meg a Párizs-környéki béketárgyalások, amelyek valójában öt nagy kérdés köré szerveződtek: Németország, az Osztrák-Magyar Monarchia (illetve utódállamai), Szovjet-Oroszország, az összeomlott Oszmán Birodalom, valamint a német gyarmatok sorsa.

A vesztesek álláspontjának és az etnikai határoknak a figyelmen kívül hagyásával Németországgal 1919. június 28-án Versaillesben, Ausztriával 1919. szeptem-

ber 10-én Saint-Germainben, Bulgáriával 1919 november 7-én Neullyben, Magyarországgal 1920 június 4-én a versaillesi Nagy-Trianon palotában, Törökországgal 1920. augusztus 10-én Sevresben, illetve végleges formában 1923 augusztus 24-én Lausennében írták alá a békeszerződést.

Magyar szempontból a legnagyobb jelentősége az Osztrák-Magyar Monarchia hivatalos megszűnését eredményező Ausztriával álírt egyezménynek volt. Az utódállamok határainak kijelölésekor tudatosan és szándékosan figyelmen kívül hagyták a Teleki Pál Vörös térképe által jelzett magyar etnikai szállásterületek elhelyezkedését, kiterjedését és nagyságát.⁴

Az 1920. jún. 4-én Benárd Ágoston népjóléti és munkaügyi miniszter, valamint Drasche-Lázár Alfréd diplomata, rendkívüli követ és megbízott miniszter által aláírt magyar (béke)szerződés a többnemzetiségű ország területét 282 000 négyzetkilométerről 93 000 négyzetkilométerre zsugorította, Lakóinak száma 18, 2 millióról 7,6 millióra csökkent. A már említett Románia, a délszláv állam és Csehszlovákia mellett Ausztria, Olaszország (Fiume) és Lengyelország (Szepesség) is részesedett a történelmi Magyarország területeiből. Az elcsatolt részek 10,6 millió lakosából 3,2 millió volt magyar. (8. és 9. térkép). A békeszerződés leszögezte azt is, hogy Magyarország semmilyen formában nem mondhat le függetlenségéről. A diktátum katonai, hajózási, repülési rendszabályokat és korlátozásokat is életbe léptetett. Magyarországot jóvátétel fizetésre kötelezték, ennek végrehajtása céljából zárolták az ország vagyonát. A kikényszerített megállapodást száz év elteltével is hatalmas történelmi igazságtalanságnak éli meg a Kárpát-medencében és szerte a világban élő magyarság.

Az antant szövetség háborús céljai elsősorban Németország meggyengítésére, afrikai gyarmatainak felosztására, a Török Birodalom Európából való kiszorítására és az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlasztására, megszüntetésére irányultak. A Versailles-i rendszer kialakításában résztvevő európai nagyhatalmak politikája a majdan létrejövő utódállamok saját érdekszférájukba, befolyási zónájukba vonására irányultak. Ezen a téren különösen Franciaország volt az a hatalom, amely rendkívül agresszív módon és eredményesen képviselte és a béke megállapodások során érvényesítette igényeit és elképzeléseit. Sor került Lengyelország állami függetlenségének visszaállítására, a Szerb-Horvát-Szoven (1929-től Jugoszláv) Királyság⁵ és Csehszlovákia létrehozására.⁶

Ezen államalakulatok megalakulása illetve újjászületése mellett sajátos pragmatikus „reálpolitikája” révén Románia is az első világháborút lezáró békeszerződések egyik nyertese lett.⁷ Megszűnt a cári Oroszország. A moszkvai birodalom utódállamának tekinthető Szovjet-Oroszország az 1918. március 3-án Breszt-Litovszkban Németországgal, az Osztrák-Magyar Monarchiával és csatlós államaikkal aláírt békeszerződés következtében a központi hatalmak mellett az első világháború másik nagy veszteseként írta be nevét a történelembe.⁸

Az európai rendezést kiegészítette az afrikai kontinensen lévő német gyarmatok győztes hatalmak által és javára történő megszerzése. Afrikában a világháború

Az idealista-normativista- institucionalista elmélet gyenge pontjaira és korlátozott mértékű alkalmazásának lehetőségére a nemzetközi viszonyok elméletének realista paradigmája mutatott rá. A walesi Aberyswyth Egyetem (2006-tól Walesi Állami Egyetem) Woodrow Wilson Tanszékének vezetője, Edward Hallet Carr 1939-ben megjelent már említett könyvében foglalta össze az irányzat legfontosabb gondolatait. Tézisei szerint az első világháború és az azt követő világválság hozzájárult a nemzetközi viszonyok elmélete tudomány megszületéséhez. A „*No crisis no discipline*” felfogás szemben állt az idealista-institucionalista- normativista- liberális paradigma jog által, a jogon keresztül, a jog segítségével biztosított béke (*Peace through Law*) koncepciójával. Edward Hallett Carr szerint a nemzetközi viszonyok érzelmektől mentes tudományos megalapozására és elemzésére van szükség. Erre a jogi-normatív megközelítés három ok miatt nem alkalmas. Nem alkalmas azért, mert felfogásában elsőbbséget ad az észnek az érdekekkel, az etikának a politikával, az elméletnek a gyakorlattal szemben. Az irányzat képviselői a nemzetközi viszonyok szereplői között megteremthető intézményesített harmóniáról is beszélnek.

Edward Hallett Carr szerint azonban a harmónia ideája meghatározott érdekek szolgálatában áll. A megelégedett, győztes hatalom, a satisfied power a számára előnyös státusz quo fenntartásában érdekelt. Annak nemzetközi közösség által történő elfogadását nevezi harmóniának, érdekegybeesésnek. Az univerzálisnak feltüntetett liberális érdekek ugyanakkor szemben állnak az egyes országokra jellemző sajátos nemzeti érdekekkel. Az érdekharmónia eszméje a privilegizált hatalmak érdekeit szolgálja, ezért a nemzetközi béke és az adott korszakban érvényesülő nemzetközi békerendszer mindig az uralkodó hatalom, vagy hatalmak felfogását tükrözi. A nemzetközi viszonyok rendszerében a résztvevő felek és szereplők között ezért az érdek összeütközés elkerülhetetlen. Az adott ország saját erején alapuló biztonságon kívül nincs valódi biztonság. Ezért ebben a tekintetben elsősorban a self help felfogás érvényesül. Az anarchikus jellegű nemzetközi viszonyok rendszerében ugyanakkor az erő egyenlőtlenül oszlik meg a szereplők között, a rendszer mozgását a vetélkedés jellemzi. Ezért az államok közötti konfliktusok elkerülhetetlenek. A hatalmi egyensúly a normál állapot és az jelenti a béke garanciáját is. Nincs, vagy nem működik egy államok közötti kiegyensúlyozó szerv, az államok közös érdeke illúzió. A képet ugyanakkor árnyalja, hogy az államok mellett más – strukturálatlan – nemzetközi szereplők is részt vesznek a nemzetközi viszonyok rendszerének alakításában. Ezért a teleologikus megközelítés helyett tudományos elemzésre, a tények, okok, következmények, létező erők vizsgálatára van szükség. Ebben a folyamatban alapvető szerephez jut a tudományos gondolkodás, és a folyamatok közötti összefüggések tanulmányozása.

Az Edward Hallett Carr által elindított folyamatot Hans Joachim Morgenthau teljesítette ki a „*Politics Among Nations. The Struggle for Power and Peace*” című, 1948-ban megjelent művében.⁹

A nemzetközi viszonyok elméletének realista és idealista paradigmája mellett a versaillesi békerendszert követően és annak következményeként színre lépett és

megerősödött a Sir John Halford Mackinder, a Karl Ernst Haushofer és a Giulio Douhet nevével fémjelzett német, brit és olasz geopolitikai iskola. A geopolitika mint a nemzetközi viszonyok térbeli és részben földrajzi aspektusaival foglalkozó multidiszciplináris társadalomtudomány keretében sor került a Közép-Kelet-Európa sajátos helyzetét alapvetően befolyásoló határok kérdéskörének és az új nemzetközi rendszer jellegzetességeinek vizsgálatára, a magterület koncepció, a pánrégió elmélet, valamint a Köztes Európa és a mediterrán térség közötti kapcsolat megteremtésére irányuló olasz birodalmi zóna gondolatrendszerének kialakítására és megfogalmazására.

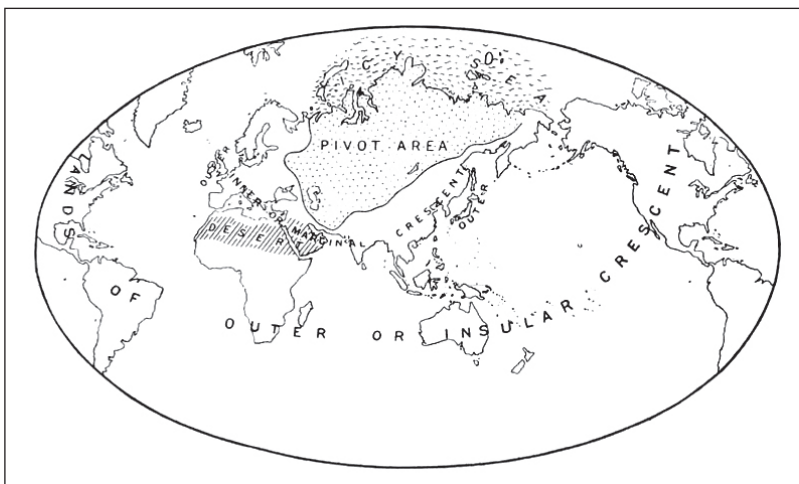
Sir Halford John Mackinder a brit birodalmi érdekek védelmében a történelem, a földrajz, továbbá az európai és ázsiai civilizációk összekapcsolásával és a közöttük kimutatható összefüggések felvázolásával 1904 és 1919 között kidolgozta a kulcsövezetről (Pivot Area), és a magterületről (Heartland) szóló elméletét. A világot zárt, egyensúlyon alapuló, de állandó mozgásban és változásban lévő rendszernek tekintette.

Mackinder álláspontja szerint a globalizálódott posztkolumbiánus korszakban megváltozott a szárazföldi és a tengeri hatalom közötti viszony. Az új történelmi szakaszban a hegemonia viszonyok a szárazföldi berendezkedés javára módosultak. Ez az előny halmozottan jelentkezik a szárazföldi és tengeri jellegzetességeket egyaránt felmutatni képes Oroszország, valamint a dinamikus fejlődést produkáló Németország esetében. Mindezek a tényezők és változások veszélyeztetik a zárt nemzetközi rendszeren belül létrejött hatalmi egyensúlyt és a brit birodalom hegemoniáját. Ennek leküzdése érdekében Mackinder egyrészt az angol érdekeket szolgáló külpolitikai és gazdasági együttműködést eredményező nemzetközösségszerű szövetség létrehozására tett javaslatot. Elkerülhetetlennek látta másrészt a liberális államberendezkedés reformját. A megváltozott geopolitikai helyzetben felhívta a figyelmet végül két, történelmi perspektívával rendelkező szárazföldi hatalom – Németország és Oroszország – közötti lehetséges szövetség veszélyeire. Felfogása szerint a kontinentális hatalmi egyensúly és a brit birodalmi hegemonia érdekében e koalíció létrejöttét meg kell akadályozni. A századelőn Mackinder az Egyesült Államok kontinentális és világrendszer szintű jelenlétével még nem számolt. Az USA-t a Csendes-óceán térségére és Latin-Amerikára koncentrálnak keleti hatalomnak tekintette, amely az európai egyensúlyt nem közvetlenül, hanem Oroszországon keresztül befolyásolja. A vázolt gondolatmenet földrajzi-stratégiai és térség specifikus geopolitikai következményeinek nyilvános kifejtése 1904 január 25-én történt meg. A jelzett napon került sor Mackinder *The Geographical Pivot of History* (A földrajz mint a történelem kulcsa) című előadására a Brit Királyi Földrajzi Társaságban.

Mackinder szerint a geopolitikai elemzés szempontjából a kulcsövezet Eurázsia térsége. Oroszország pedig az az állam, amelyik a stratégiai pozíciója birtokában átveszi a hajdani Mongol Birodalom szerepét. A kulcsövezeten kívül egy nagy belső peremív található. Ott helyezkedik el Németország, Ausztria, Törökország,

India és Kína. A külső peremívet Nagy-Britannia, Dél-Afrika, Ausztrália, az Egyesült Államok, Kanada és Japán alkotja. Mackinder a veszélyt a kulcsállam javára felboruló erőegyensúlyban látja. Ennek eredményeként Oroszország kiterjeszkedhetne, kiterjeszthetné befolyását és uralmát Eurázsia peremterületeire. E hatalmas kontinentális erőforrások megszerzését flottaépítésre használná fel és ez előrevetítené egy világbirodalom megszületését. Ez megtörténhet abban az esetben is, ha Németország szövetségre lép az orosz cárral. Ezt mivel az európai hatalmi egyensúly teljes felborulását eredményezné, mindenképpen meg kell akadályozni. Ennek sikeréhez Nagy-Britannia és Franciaország stratégiai szövetségére épülő belső és külső peremív koalíciójára van szükség. Mackinder 1904-ben az erőegyensúly felbomlása és a brit hegemonia csorbitása szempontjából Németországot ítélte veszélyesebbnek. Ezért a Franciaországgal való szövetséget támogatta. Az 1904-ben kötött angol-francia megállapodással, az „entente cordiale” kezdeményezésével Anglia megteremtette Nyugat-Európát, mint egységes geopolitikai térséget.

2. térkép: A Kulcsövezet- Pivot Area, 1904

Forrás: Halford.J.Mackinder: The Geographical Pivot of History. Geographical Journal, Vol.23, 1904. 435. old.

Mackinder kulcsövezet koncepciója a nemzetközi viszonyokban bekövetkezett változások hatására 1919-ben módosult. Az első világháború befejezése Mackindert Oroszországgal és Németországgal, valamint a hatalmi erőviszonyok jövőbeni földrajzi- geopolitikai alakulásával kapcsolatos feltevéseinek újragondolására készítette.

Az 1919-ben publikált „Demokratikus ideálok és a valóság” című könyvében két új geostratégiai fogalmat vezetett be. Az 1904-ben született kulcsövezetet

földrajzi értelemben kiszélesítve megjelent a magterület (Heartland), valamint az Eurázsia szárazföldi térségeit és a déli magterületnek nevezett Afrikát magában foglaló világsziget (World Island) kategóriája. A koncepció újrafogalmazásának alapját az 1918 után bekövetkezett változások adták.

Az első világháború befejezését követően eltűnt három nagy európai birodalom és Németország helyzete is megváltozott. Oroszországban a bolsevik kerültek hatalomra. Az Osztrák–Magyar Monarchia és Törökország szétesett. Ez utóbbi Európából is kiszorult. Németország vereséget szenvedett. A szárazföldi és a tengeri hatalom vetélkedése, azaz a nemzetközi viszonyok alakulása szempontjából meghatározó jelentőségre tett szert az így keletkezett hatalmi ürt kitöltő, kisállamokra szabdaltnak Kelet-Európa térsége.

Mackinder szerint újfent birodalmi vetélkedés színterévé vált a Nyugat-Európára és Kelet-Európára szakadt kontinens. A cél továbbra is megegyezik az 1904-ben megfogalmazottakkal. A brit birodalmi érdekek szempontjából meg kell akadályozni a Magterületet alkotó hatalom kilépését a Heartland zónájából és biztosítani kell Közép- Kelet- Európa fölötti uralom megtartását. 1919 után a második világháború kitöréséig Mackinder ezt tekintette geopolitikai elmélete egyik sarkkövének.

Mackinderhez hasonlóan az első világháború utáni berendezkedés stratégiai kérdései foglalkoztatták a német geopolitikai gondolkodás képviselőit is. Ezek sorából kiemelkedik

Karl Ernst Haushofer vezérőrnagy. Nevéhez fűződik a német geopolitikai iskola létrehozása és intézményesítése. Munkatársaival 1924 és 1939 között jelenteti meg a „*Zeitschrift für Geopolitik*” című folyóiratot és hozzá létre 1921-ben Münchenben a Geopolitikai Intézetet. Műveiben megjeleníti és adaptálja a ratzeli és a Kjelleni organikus államképet és geopolitikai felfogást. Elméletébe beépíti és az államok hatalmi törekvéseihez kapcsolja a svéd tudós autarkiáról, nemzeti önelátásról szóló tételét. A két világháború közötti időszakban újrafogalmazza és a nemzeti kulturális talajhoz, valamint a nagyrégiókhöz, mint befolyási övezetekhez és birodalmi zónákhoz köti az élettér elméletet. Pánrégió felfogásában egyrészt felfedezhető a ratzeli nagy államok koncepció és a mackinderi Heartland és világsziget elmélet. Másrészt amint azt „*A világpolitika ma*” című, 1931-ben megjelent művében olvashatjuk, az eredeti államhatárok és térszerkezet helyreállításának és a német törekvések megfogalmazásának igényével elutasítja az országa számára súlyosan hátrányos következményekkel járó első világháborút követően létrehozott nemzetközi rendet. A pánrégiók jellegzetességeinek bemutatásával vizsgálja a szárazföldi és a tengeri hatalom egymáshoz való viszonyát, de nem foglalkozik az elsőbbség kérdésével. Elemzi viszont a határok földrajzi és politikai jelentőségét. A német nagyhatalmi törekvések térségi és gazdasági kielégítése és biztosítása szempontjából fontosnak tartja a szárazföldi és tengeri hatalom kiépítését.

Geopolitikai koncepciójának középpontjában a német birodalom visszaállításával kapcsolatos kérdések állnak. Ebben nagy szerephez jut a faji akarattal, a népi

talajjal, a német nép civilizációs küldetésével összefüggő történelmi szerepvállalás és a hagyományosan német érdekszférának tekintett Közép-Európa fölötti befolyás visszaszerzését.

A nagyhatalmi törekvésekből, az állam növekedésének törvényéből, a határ érzésből, a kultúra és az eszmék találkozásából, a politikai entitás önellátásra irányuló céljaiból és a világ hatalmi újrafelosztásának szándékából jönnek létre a határmódosítások és a birodalmi befolyási övezetek térségi megjelenítését szolgáló páneszmékhez kötődő *pánrégiók*.

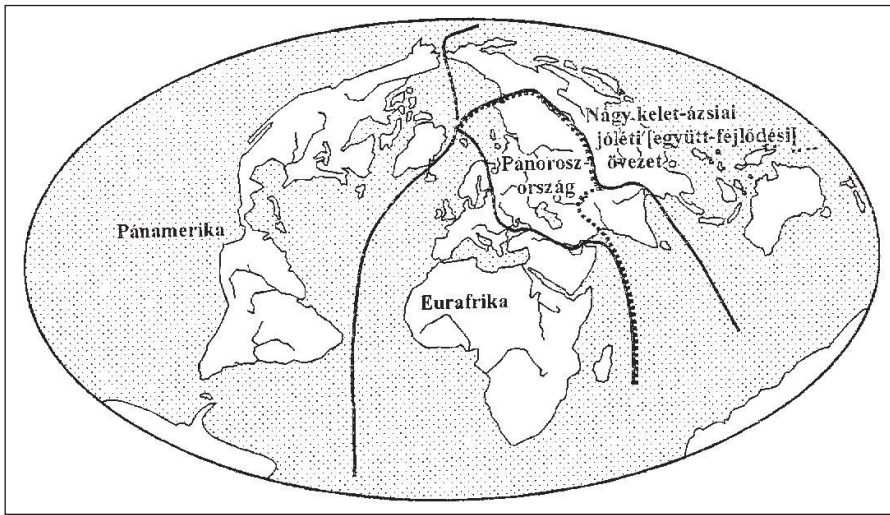
Haushofer 1931-ben megjelent „*A páneszmék geopolitikája*” című művében az élettér, az önellátásra való törekvés, a világhatalmi befolyásolás alapján négy pánrégióra osztja a világot. Ezeknek a pánrégióknak négy lényeges feltételnek kell megfelelniük. 1.- Elegendő erőforrással kell rendelkezniük; 2.-Megfelelő számú lakosságot kell tömöríteniük; 3.- Tengeri kijáráttal kell rendelkezniük; 4.-A vezető hatalmak közötti egyensúlyhoz (balance of power) kell vezetniük. Azaz rendelkezésre kell állnia a modern szakirodalomban használatos szükséges feltételrendszernek, a *kritikus tömegnek*.

Az általa megjelölt négy pánrégió: Pánamerika, Páneurópa (Eurafrika), Pánoroszsország és Pánázsia (Nagy-kelet ázsiai jóléti együttfejlődési övezet). A világ négy vetélkedő centrum térségének az élén négy vezető hatalom áll. Körülöttük helyezkednek el az adott centrum befolyási övezetéhez tartozó különböző típusú periférikus-marginális, kis térségeket megtestesítő szatellit államok. Pánamerika vezető nagyhatalma az Egyesült Államok. Az afrikai térséggel bővített és kiegészített Páneurópa élén a Mitteleurópa övezetben elhelyezkedő Németország áll. A Pánorosz régió vezető hatalma a Szovjetunió, míg Pánázsiában a japán dominancia a meghatározó. A makideri világsziget és magterület birtokbavételét Haushofer is döntő fontosságú lépésnek tartotta. Ehhez, valamint a német hegemonia megvalósításához Kelet-Európa meghódításán keresztül vezet az út. Céljai elérésére Németországnak szövetségesekre, szövetségi rendszer kiépítésére van szüksége. Ez három fő tengely létrehozásával képzelhető el. A Berlin-Róma tengely biztosítja a Mediterráneum és Észak-Afrika fölötti ellenőrzést, valamint a hajdani afrikai német gyarmatok visszaszerzését. A Berlin-Moszkva paktum Kelet-Európának, mint a magterületre való behatolás kapujának szilárdságát garantálja. A Berlin- Tokió tengely a brit birodalom Ázsia felől történő megtámadását, valamint Japán - Európa és Amerika közötti közbeiktatott erő pozícióját eredményezi. A Haushofer által kidolgozott pánrégió koncepció a világ újrafelosztását, az élettér elmélet sajátos megfogalmazását és a német nagyhatalmi törekvéseket szolgálta.¹⁰

Giulio Douhet 1869 május 30-án született Casertában és 1930 február 15-én szívrohamban hunyt el. Az olasz tábornok egyike volt azoknak a katonáknak, akik már a repülés hőskorában felismerték a légtér és a légi hadviselés geopolitikai fontosságát, a háromdimenziós térfelfogás jegyében geopolitikai szempontból azt a szárazföldi és a tengeri térrel egyenrangú elemként kezelte. Giulio Douhet az elméleti-szakírói tevékenységet választva 1918 novemberében elhagyta a hadsere-

get. 1921-ben jelent meg „*A légi uralom (The Command of the Air)*” című könyve, melyben szisztematikusan összefoglalja a légtérrel és a légi hadviselés stratégiájával kapcsolatos téziseit.¹¹

3. térkép: Haushofer - Pánrégiók

Forrás: Saul Bernard Cohen: Földrajz és politika a megosztott világban. In: Geopolitikai Szöveggyűjtemény. Szerkesztette: Csizmadia Sándor et al. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet. Budapest, 1999. 74.old.

Douhet munkájában Olaszország szerepével is foglalkozik. Országának pozícióit, stratégiai kilátásait és nemzetközi viszonyok rendszerében játszott szerepét a mediterrán-térség kontextusában vizsgálja és vázolja. Mussolini híveként egyetért Olaszország expanzív törekvéseivel és ezzel összefüggésben hangsúlyozza a légi-erő és a nemzeti légtér fölötti uralom és ellenőrzés fontosságát és lándzsát tör az olasz légtér sérthetatlensége mellett. Megítélése szerint Olaszország híd szerepet tölt be a Mediterráneumban. Róma mintegy ezer kilométer sugarú akcióradiuszú légi zóna központjának tekinthető. Lefedi és ellenőrzi a hajdani Római Birodalom területét. Olaszország földrajzi helyzete miatt saját légtérének ellenőrzése révén a Mediterrán légtér felett is uralmat gyakorol. Ez a tényező – állítja Douhet - jelentős mértékben felértékeli az ország geopolitikai szerepét.

Giulio Douhet további elemzése a légi-erő és a légtér háborúban történő alkalmazásának és hasznosításának katonai-szakmai kérdéseivel foglalkoznak. Ezért mondhatjuk azt, hogy az olasz tábornok nem csupán geopolitikus, hanem elsősorban és mindenekelőtt katonai stratégia volt. Írásainak első megjelenése után az újabb háborúig húsz év telt el. Hipotéziseinek némelyike helytelennek bizonyult. Az 1921 óta eltelt évtizedek eseményei ugyanakkor bizonyították a légi hatalom

és a légi fölény megszerzésének, az életközpontok elleni légi csapásoknak, valamint a világűrnek és a cybertérnek mint geopolitikai és hadászati térnek a növekvő fontosságát.⁹

4. térkép: Az új olasz birodalom határai

Forrás: <https://www.google.hu/search?q=Olasz+Birodalom&tbm=isch&tbo>

Összegzésül leszögezhetjük, hogy az 1929/33-as világgazdasági válság időszaka az igazságtalan Versaillesi békerendszert elutasító európai hatalmak és országok szellemileg, lélekben és hadi potenciájukat tekintve egyaránt készen álltak a rendszer részleges korrekciójára. Csupán az volt kérdés, hogy az egymással szembenálló hatalmak által uralt geopolitikai térben azt milyen formában hajtják végre.

JEGYZETEK / NOTES

1. Gulyás László–Szávai Ferenc (2018/a): Közép-Európa és Wilson 14 pontja. BBC History 2018/október. 46–51. old; Gulyás László–Szávai, Ferenc (2019/a): Wilson elnök szerepe az Osztrák–Magyar Monarchia szétzúzásáról szóló geopolitikai döntés megszületésében. In: Geopolitikai Szemle I. évfolyam 2019/1. szám 165-176. old.
2. Edward Hallett Carr (1993): The Twenty Years' Crisis. 1919-1939. Macmillan Press LTD and Papermac. London.
3. 1918. november 11-én Németországgal a compiégné-i erdőben egy vasúti kocsiban írták alá a fegyverletételt. Ez a vasúti kocsi ad helyet később a második világháború idején a francia kapituláció aláírásának is!
4. A dualista Magyar állam nemzetiségi problémáiról lásd Gulyás László (2012): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon. 1690-1914. KárpátiaStúdió, Budapest.
5. Gulyás László (2018/b): A jugoszláv állam születése. BBC History 2018/december 83-87. old.

6. Gulyás László (2018/c): A csehszlovák állam születése. BBC History 2018/október 52-58. old; .
7. Gulyás László-Csüllög Gábor (2018/d: Nagy Románia születése BBC History 2018/december 78-82. old.
8. Részletesen lásd: Lengyel István (1975): A breszt-litovszki béketárgyalások. Kossuth Kiadó. Budapest
9. Hans Joachim Morgenthau (1993): Politics Among Nation. The Struggle for Power and Peace. McGraw-Hill. New York.
10. Karl Ernst Haushofer munkásságáról részletesen lásd: Szilágyi István (2018): Geopolitika. Második, bővített kiadás. PAGEO, Budapest, 68-78. old.
11. Douhet, Giulio (1998): The Command of the Air, Air Force History and Museums Program, Washington, D.C.

FELHASZNÁLT IRODALOM / REFERENCES

- Bibó István (1986): A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. In: Bibó István: Válogatott tanulmányok. 1945-1949. Magvető Könyvkiadó, Budapest. 185-267. old.
- Carr, Edward Hallett (1933): The Twenty Years' Crisis. 1919-1939. Macmillan Press LTD and Papermac. Reprinted. London.
- Cohen, Saul Bernard (2009): Geopolitics: The Geography of International Relations. Rowman & Littlefield Publishers, Inc. New York.
- Csizmadia Sándor et. al. (1999): Geopolitikai Szöveggyűjtemény. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet. Budapest, 1999.
- Douhet, Giulio (1998): The Command of the Air. Air Force History and Museums Program, Washington D.C.
- Gulyás László (2012): Küzdelem a Kárpát-medencéért. Regionalizáció és etnoregionalizmus, avagy a nemzeti és nemzetiségi kérdés területi aspektusai Magyarországon. 1690-1914. KárpátiaS-túdió, Budapest.
- Gulyás László–Szávai Ferenc (2018/a): Közép-Európa és Wilson 14 pontja. BBC History 2018/október. 46–51. old.
- Gulyás László (2018/b): A jugoszláv állam születése. BBC History 2018/december 83-87. old.
- Gulyás László (2018/c): A csehszlovák állam születése. BBC History 2018/október 52-58. old.
- Gulyás László-Csüllög Gábor (2018/d: Nagy Románia születése BBC History 2018/december 78-82. old.

- Gulyás László–Szávai, Ferenc (2019/a): Wilson elnök szerepe az Osztrák–Magyar Monarchia szétzúzásáról szóló geopolitikai döntés megszületésében. In: Geopolitikai Szemle I. évfolyam 2019/1. szám 165-176. old.
- Gulyás László főszerk. (2019/b): A trianoni békediktátum története hét kötetben I. kötet. Trianon Nagy Háború alatti előzményei, az Osztrák-Magyar Monarchia bukása 1914-1918. Egyesület Közép- Európa Kutatására. Szeged.
- Gulyás László szerk. (2019/c): Trianonról közérthetően. Tizenhét előadás a nemzeti, polgári, konzervatív történetírás jegyében. Szegedi Egyetemi Kiadó-Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. Szeged.
- Lengyel István (1975): A breszt-litovszki béketárgyalások. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Morgenthau, Hans Joachim (1993): Politics Among Nation. The Struggle for Power and Peace. McGraw-Hill, New York,
- Mackinder, John Halford (1904): The Geographical Pivot of History. Geographical Journal, Vol.23, 421-444.o.
- Mackinder, John Halford (1919): Democratic Ideals and Reality. A study in the Politics of Reconstruction. Constable and Company Ltd. London.
- Szilágyi István (2013): Nemzeti kisebbség és autonómia kérdés a Kárpát-medencében. Közép-Európai Közlemények. 2013/1-2.sz. (VI. évfolyam 1-2. szám) No. 20-21. 49-63.o
- Szilágyi István (2014): A katalán nemzetpolitika tanulságai a Kárpát-medence számára. In: Nemzetpolitika és magyarságtudomány. Magyarságtudományi kutatások. III. (szerkesztette: Garaczi Imre). Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány. Veszprém, 327- 353.o.
- Szilágyi István (2014): Catalonia's Experiences for the Carpathian Basin. In: Minority Representation and Minority Language Rights. Edited by Tonk Márton, Székely Tünde Horváth István, Székely Ibolya. Scientia Publishing House. Cluj-Napoca, The Romanian Institute for Research on National Minorities. Cluj-Napoca. 191-215.o.
- Transylvania: A Historical Region in Europe. (2014). Edited by Szilágyi István. Historia Actual Online. 34. (Primavera), <http://publicaciones.historia-actual.org>. pp.83-149
- Szilágyi István (2015): Erdély: Európa történelmi régiója. In: Nemzeti integráció, autonómia és szakrális múlt a Kárpát-medencében. Magyarságtudományi kutatások IV. Szerkesztette: Garaczi Imre. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány. Veszprém, 227-245. old.
- Szilágyi István (2018): Geopolitika. Második, bővített kiadás. PAGEO, Budapest.
- Vizi László Tamás (2016): A sérelmi politizálástól a nemzeti összetartozásig. Trianon, revízió, határkérdés, nemzetegyesítés. (1920-2020). CEPOLITI Kiadó, Budapest.